

Més enllà del capitalisme

*No és possible viure al desert
i tornar a l'oasi sense les sabates
plenes de sorra
H. Arendt*

Disposem avui, almenys en el terreny teòric, de propostes de sistemes d'organització econòmica alternatius que tinguin la voluntat de respectar més plenament els continguts bàsics de la justícia social? I si existeixen, es tracta realment de propostes factibles? Podem encetar una transició des de l'actual present capitalista cap a un encara inèdit socialisme?

Quan la biògrafa Claire Berlinsky va decidir escriure sobre un dels enèmics més disciplinats i vigorosos del socialisme, Margaret Thatcher, va escollir per a la portada una frase reveladora: "There is not alternative" (T.I.N.A.). No hi ha alternativa. Aquest va ser l'eslògan del partit conservador britànic per referir-se a que no hi ha alternativa al statu quo del liberalisme econòmic. A què es referien? Doncs a que el debat s'havia acabat. Havien arribat els temps del pensament únic. El govern econòmic d'un país s'havia de fer a base de: mercats lliures, llibertat de comerç, globalització capitalista i control del dèficit a base d'austeritat en la despesa pública. Tota la resta quedava pels idealistes o "pels assassins soviètics".

Molts han estat els seguidors de la filosofia TINA, els defensors del liberalisme econòmic en base a l'argument de que més enllà de les bones intencions no hi havia cap sistema econòmic amb la capacitat d'unir el respecte als principis de la justícia social i la necessària eficàcia i eficiència al servei de la creació de riquesa. "Estem en un moment TINA" va ser l'eslògan d'un jove Toni Blair per fer-se amb el control del partit laborista i impulsar el viratge al centre polític de la "Tercera Via". Ara el moment TINA ha arribat al Partit Socialista Obrer Espanyol.

Zapatero va presentar el seu govern, com l'únic govern Europeu que, tot i la crisi, mantenia polítiques Keynesianistes. Al febrer va dir textualment: "No, no y mil veces no. Mientras yo sea presidente este gobierno jamás realizará recortes sociales para salir de la crisis". Dos mesos després s'anuncià la major retallada de despeses socials de la història de la democràcia i uns mesos després una reforma laboral que estableix com a condició objectiva d'acomiadament dels treballadors la previsió de pèrdues de les empreses. Ha estat, en paraules de responsables de CCOO y UGT el més gran atac contra els drets dels treballadors en 30 anys... i tot plegat: per què? Zapatero ens ho ha dit de moltes maneres, el resum és: NO HI HA ALTERNATIVA. Imagino que a

això es devia referir Samir Amin quan deia que hem passat de la “crisis de l’esquerra” a “la tragèdia de l’esquerra”. O molts anys abans, Hannah Arendt quan ens recordava que: “No és possible viure al desert i tornar a l’oasi sense les sabates plenes de sorra”.

Hi ha alternativa: la democràcia econòmica

Però és veritat? No hi ha alternativa? Tota la publicació “Democràcia Econòmica” i les iniciatives del Projecte Democràcia Econòmica (www.democraciaeconomica.org) va dirigida a recordar que sí que hi ha alternativa. Una alternativa que és econòmicament viable, més democràtica, que no és vulnerable a les crisis financeres i que no necessita seguir creixent per mantenir-se saludable. Li diem: Democràcia Econòmica. Aquest és el nom que va donar-li al seu model un filòsof i matemàtic dels Estats Units, David Schweickart que va recollir en el llibre “Más allá del capitalismo”. I en què consisteix? Es tracta d’un model que creix sobre tres supòsits principals:

1. Que els mercats competitius són essencials per al funcionament d'una economia complexa i desenvolupada. (Aquesta és la gran lliçó negativa que hem après dels experiments socialistes del segle XX. La planificació detallada centralitzada en una economia moderna no funciona. La informació i els problemes d'incentius són massa grans.)
2. Que la regulació i control democràtic sobre els fluxos d'inversió és fonamental per obtenir un desenvolupament racional, estable, i sostenible (Aquesta és la lliçó negativa dels experiments neoliberals dels darrers vint anys. Permetre que els mercats financers controlin l'assignació del capital i el crèdit és una recepta per al desastre.)
3. Que les empreses productives poden funcionar de forma democràtica amb poca o cap pèrdua d'eficiència, sovint amb un increment de l'eficàcia, i gairebé sempre amb un avantatge considerable en la seguretat de l'ocupació. (Aquesta és la lliçó positiva de molts experiments recents en formes alternatives d'organització del treball. Democràcia funciona el lloc de treball.)

El que pretén aquest model és ampliar la democràcia en aquelles àrees que n’havien quedat excloses. Aquestes són les nostres consignes: Democratitzar la mà d’obra, democratitzar el capital, democratitzar la democràcia.

I com? Amb quines institucions? El capitalisme és sovint identificat com una "economia de lliure mercat" però de fet, es tracta d'una "economia de tres

mercats". Hi ha: els mercats de béns i serveis, els mercats de treball i els mercats de capital. La Democràcia econòmica, a diferència dels models clàssics del socialisme, conserva els mercats competitius de béns i serveis, que són, de fet- com els defensors del capitalisme no es cansen d'assenyalar- una forma de democràcia, però substitueix els mercats de treball i de capital amb institucions més democràtiques. Així que molt resumidament el model de socialisme de mercat que delinea David Schweickart es construeix a través de: els mercats de béns i serveis, la autogestió de les empreses i el control social de la inversió.

És factible avançar cap a la Democràcia Econòmica?

Com molt bé sabeu, definir una alternativa sobre el paper, tot i poder jugar un paper important en termes d'enfrontar l'hegemonia cultural actual, no és garantia de transició en vers un nou sistema econòmic. Queda la satisfacció de saber que teníem raó quan dèiem que el capitalisme és un sistema injust, que viola els principis bàsics dels principis de justícia, i que existeixen sistemes econòmics amb més capacitat de promoure la justícia social sense renunciar a criteris de mercat... però: és factible avançar cap a l'establiment d'un sistema econòmic inspirat en la Democràcia Econòmica (DE)?

David Schweickart ens diu que sí. Ha publicat, fins i tot, el programa electoral que hauria d'adoptar un partit polític que volgués promoure la DE. Aposta per assolir unes elits polítiques amb suficient suport ciutadà per poder iniciar un complex i llarg programa de reformes que ens conduïssin a un canvi de sistema. Schweickart aposta per impulsar el canvi des de d'alt.

Sense renunciar a aquesta via, des de el Projecte Democràcia Econòmica creiem que aquesta ha de ser compatible amb un canvi impulsat des de la societat civil i la ciutadania. Aquest és el gran llegat polític que ens ha deixat el Fòrum Social Mundial: no s'ha d'infravalorar el gran capital de canvi que pot mobilitzar la ciutadania (al marge de la clàssica acció política). Existeixen en la nostra societat experiències i realitats econòmiques que són els embrions d'un canvi de sistema. Pensem en la Banca Ètica, les diverses estratègies dirigides a promoure un consum responsable i agro-ecològic, les iniciatives de democratització de l'empresa liderades pel moviment sindical i el moviment cooperativista. En conjunt totes aquelles iniciatives que apunten a un model d'economia social i solidaria que si potenciéssim i establíssim mecanismes d'inter-cooperació podrien ser l'embrió d'una transició silenciosa cap a un sistema econòmic afí a la Democràcia Econòmica.

Al llarg dels anys moltes d'aquestes iniciatives han demostrat que són una alternativa eficient i eficaç al sistema capitalista. És cert que avui en dia aquestes iniciatives constitueixen més que res un mecanisme pràctic per abaratir el cost de vida o proveir-nos de productes ecològics (les cooperatives de consum), aconseguir un lloc de treball estable (cooperatives de treball) o invertir els nostres estalvis mantenint la coherència (Banca Ètica).

Són tot just illes de microsocialisme en un oceà capitalista... però volem defensar que tenen el potencial de ser l'embrió d'una futura economia postcapitalista. I si més no, a banda dels mètodes de debat, de propostes polítiques, de pràctiques programàtiques aquesta proposta ofereix quelcom que ens sembla fonamental per poder impulsar una alternativa: recuperar la coherència entre les propostes polítiques i les formes de vida individuals.